

УДК 37.072

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ЗВО ТА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕМ

Раєвська О. В.

Аксьонова І. В.

Остапенко В. М.

Вступ. У сучасних умовах соціально-економічного та інноваційного розвитку країн здійснюється важливий етап модернізації систем вищої освіти. Одним із найважливіших напрямів модернізації є створення кластерів закладів вищої освіти (ЗВО) в різних регіонах країн. Гострою проблемою є визначення форм і методів освітнього процесу в цих ЗВО, встановлення змісту освіти і головне – здійснення в них, при підготовці майбутніх фахівців, інтеграції освіти, наукової діяльності та виробництва.

Для створення сприятливих умов розвитку взаємовідносин між ЗВО та бізнесом в Україні потрібно вдосконалити законодавство країни в частині надання більшої автономності ЗВО в управлінні та фінансуванні освітньої діяльності; передбачення можливості участі бізнес-структур у цьому процесі; передбачення можливості створення й діяльності інноваційних підприємств шляхом об'єднання зусиль і ресурсів підприємств та ЗВО для реалізації проектів і програм у сфері досліджень та розвитку; надання пільг підприємствам (у т.ч. і фінансових), які підтримують ЗВО (наприклад, пріоритет у працевлаштуванні надають найкращим випускникам ЗВО).

В свою чергу, підприємницьким структурам і ЗВО для подальшого розвитку взаємодії необхідно внести питання щодо розвитку форм взаємодії до стратегій ЗВО та підприємницьких структур. З цією метою актуальним є вивчення зарубіжного досвіду формування партнерських відносин між ЗВО та бізнес-середовищем, їх форм та методів.

Аналіз останніх досліджень за проблемою. Проблеми та тенденції розвитку партнерських відносин між ЗВО та підприємницькими структурами,

напрямки державної політики в цій сфері, форми та методи взаємодії ЗВО та бізнес-структур розглядаються в працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких виділяють Баглюк Ю. Б. [1], Балуську Т. В. [2], Грищенко І. М. [27], Даньків Й. А. [4], Демченко О. П. [28], Захаріна С. В. [7], Захарченко Н. В., Кузнецова Е. А. [29], Капусткіну О. В. [13], Кондрашову О. В. [15], Костилеву С. Ю. [16], Лебедеву Л. В., Митрофанову А. С. [17], Мартиненко М. [30], Дуна Н. В., Кухар Е. І. [3], Поправку І. [21], Пономаренко В. С., Раєвську О. В. [11], Покідину В. [25]. Разом з тим, актуальними залишаються питання щодо узагальнення зарубіжного досвіду формування партнерських відносин між ЗВО та бізнес-середовищем й виділення ефективних моделей партнерства університетів та бізнесу в Україні.

Метою статті є теоретичне узагальнення та компаративний аналіз зарубіжного та національного досвіду розвитку напрямів взаємозв'язку між ЗВО та бізнес-структурами, виділення проблем, що виникають при реалізації партнерства в освітній сфері та визначення найбільш оптимальних форм й методів взаємодії українських ЗВО та бізнес-середовища на сучасному етапі розвитку економіки та системи вищої освіти загалом.

Виклад основного матеріалу. Для кращого розуміння специфіки систем вищої освіти зарубіжних країн, а отже, для більш ефективного аналізу зарубіжного досвіду в контексті інтеграції вищої школи та бізнес-середовища розглянемо характеристику систем освіти цих країн (табл. 1) [14].

Таблиця 1

Характеристика систем вищої освіти зарубіжних країн

Тип ЗВО	Особливості даного типу ЗВО	Інші особливості системи освіти
США		
Коледжи з 2-х річним курсом навчання	Допомагає отримати технічну спеціальність і готує студентів до вступу в 4-х річний коледж.	1. У 80-90-ті роки 20 ст. найбільше число ступенів бакалавра присуджувалося в галузі бізнесу, менеджменту і суспільних наук
Коледжи з 4-х річним курсом навчання	Поєднання природних і суспільних наук з гуманітарними дисциплінами	2. Приватні та державні

Університети	та отримання ступеня бакалавра. В структуру університету входять коледж гуманітарних і природничих наук, аспірантура і професійні школи і курси	навчальні заклади мають три джерела доходу: плата за навчання, яку вносять студенти, пожертвування багатих благодійників, державне фінансування
Франція		
1. Середня освіта: Коледж Лицей	Вперше відбувається професійна орієнтація учня на вибір спеціалізації, яка буде основою для отримання ступеня бакалавра	Бакалавріат - іспит після закінчення середньої школи, що дає право вступу до ЗВО Типи бакалавріату: загальний (наукове, гуманітарне та економіко-соціальне спрямування); технологічний; професійний
2. Вища освіта: Університети	Для студентів, які отримали ступінь бакалавра в напрямку «загальний бакалавріат». За 4 роки в університеті студентом можуть бути отримані ступені ліценціата і магістра. Готують висококваліфіковані кадри. Випускники поповнюють правлячу еліту суспільства	Навчання в університеті розділене на три цикли: I - 2 роки; II - 2 роки; III - 1 рік
Німеччина		
1. Університет	Головне завдання - освіта, дослідження та продовжена освіта	
2. Загальноосвітній інститут	Представляє комбінацію різних видів установ вищої освіти	
3. Спеціальний інститут	Дає академічну освіту й орієнтує на практичну діяльність	
4. Професійна академія	Для вступу потрібно здати іспити або укласти договір про утворення з однієї із фірм, які співпрацюють з академією. За час трирічного навчання кожен студент отримує матеріальну підтримку від фірми. В академії студенти отримують теоретичні знання, а робота в фірмі або в громадській установі дає практичний досвід	
Японія		
1. Університет повного циклу (4 роки)	Вища освіта в Японії є платною.	
2. Університет прискореного циклу (2 роки)	Університети: державні чи національні; місцеві; приватні (наймасовіший сектор вищої школи).	
3. Професійний коледж	Головна функція приватних ЗВО – забезпечувати кваліфікованими кадрами національну промисловість	
4. Технічний університет		

Китай		
1. ЗВО, які підпорядковуються центральним органам	До реформи системи освіти всі ЗВО повністю фінансувалися державою.	Діє система надання громадянам займа на освіту на підставі укладення повічної угоди, в якій вказується фіксований термін виплати боргу.
2. ЗВО спільного управління. В ході реформи системи освіти були створені різні типи ВНЗ шляхом об'єднання	Після реформи: ЗВО фінансуються державою, місцевими органами влади, підприємствами та громадськими організаціями	До реформи діяла система обов'язкового розподілу випускників

Як видно із наведених в табл. 1 характеристик систем вищої освіти зарубіжних країн, в кожній із них існують певні моделі формування партнерства між ЗВО та бізнес-структурами й місцевою владою. Стратегії розвитку вищої освіти підпорядковуються змінам, що відбуваються в національних пріоритетах суспільного розвитку кожної з країн й націлені на зростання значущості вищої освіти й формування її автономії, що забезпечує постійну адаптацію систем вищої освіти і наукових досліджень до сучасних потреб суспільства.

Компаративний аналіз зарубіжних підходів до проблем взаємозв'язку ЗВО та бізнес-середовища дозволив виділити наступну їх класифікацію [14], табл. 2.

Таблиця 2

Класифікація підходів до проблем взаємозв'язку ЗВО та бізнес-структур

Основа класифікації	Характеристика типів підходів до проблеми
1. Наявність негативних явищ або інших передумов, що вказують на існування певної проблеми	1) проблема працевлаштування випускників, проблема невідповідності попиту і пропозиції на ринку праці; 2) роль ЗВО в економіці по задоволенню потреб економіки та ринку праці для досягнення економічного зростання; 3) невідповідність знань і навичок випускників вимогам роботодавців з урахуванням змін, що відбуваються в економіці та науці
2. Глибина аналізу авторами негативних явищ та інших передумов	1) констатація негативних явищ; 2) усунення негативних явищ без визначення і усунення їх причин; 3) визначення та усунення причин, що викликали негативні явища, тобто проблеми

Аналізуючи інформацію табл. 2, можна зробити висновок про необхідність прийняття управлінських рішень, як з боку ринку освітніх послуг, так і з боку ринку праці й держави щодо зміцнення ролі ЗВО в економіці по задоволенню її потреб для досягнення економічного зростання.

Існує різноманіття форм взаємодії ЗВО і підприємницьких структур, що використовуються в зарубіжних країнах. Вся сукупність форм взаємодії вищої школи і бізнес-середовища може бути умовно розділена на два типи, в залежності від суб'єкта, від якого виходить ініціатива:

1) в більшості випадків ініціатива виходить від ЗВО і підприємств, тобто має місце приватна ініціатива;

2) у разі, коли держава визнає за ЗВО роль по задоволенню вимог бізнес-структур з метою економічного розвитку країни, ініціатива виходить і від держави. Це означає, що на самому високому рівні усвідомлюється необхідність координованого розвитку вищої школи і економіки. Державна ініціатива щодо розвитку взаємозв'язку між бізнес-середовищем і вищою школою може бути виражена у вигляді видання законодавчих актів, створення спеціальних державних органів (наприклад, комісій або рад), розвитку цільових державних програм.

В табл. 3 наведено державні ініціативи деяких зарубіжних країн в даному напрямку [3,14,18,24].

Таблиця 3

Напрямки державної політики зарубіжних країн по розвитку взаємозв'язків «ЗВО-бізнес-структури»

Країна	Заходи щодо інтеграції вищої школи та бізнес-середовища
Франція	<p>Збільшення студентських місць у ЗВО, особливо в області технології.</p> <p>Створення органів, які координують співпрацю університетів з представниками бізнесу, проводять перспективні дослідження щодо потреб в кадрах, наявність представників роботодавців в кожному ЗВО.</p> <p>Створення при університетах технологічних інститутів, навчання в яких орієнтоване на придбання професійних знань в галузі техніки і технології; випускники цих інститутів можуть</p>

	<p>після двох років навчання отримати диплом і відразу ж включитися в трудове життя.</p> <p>Спостереження за змістом навчальних програм національними управліннями, в яких обов'язково є представники виробництва</p>
Німеччина	<p>Розвиток навчання фахівців поза регулярної системи вищої освіти – отримання освіти, яка організована підприємствами і фірмами в співробітництві з відповідними ЗВО. Цей факт свідчить про те, що розвиток зв'язків ЗВО і бізнес-середовища відбувається, в основному, на рівні окремих ЗВО і підприємств</p>
Бельгія, Нідерланди, Іспанія, Італія	<p>Зміцнення зв'язків з конкретними підприємствами на підставі розвитку програм по адаптації змісту освіти потребам галузей економіки, введення в процес навчання як мінімум одного дня, коли студенти навчаються на підприємстві й отримують конкретні практичні навички</p>
Мексика	<p>Сприяння працевлаштуванню випускників ЗВО за рахунок цілеспрямованої підготовки необхідних кадрів. Для координації діяльності в цьому напрямку створюються спеціальні комісії, до яких входять ректори, представники промислових комплексів і місцевих адміністрацій</p>
Китай	<p>Орієнтація на підготовку багатoproфільних висококваліфікованих фахівців. Для цього:</p> <ul style="list-style-type: none"> відбулося скорочення числа спеціальностей майже наполовину; ЗВО отримали права на самостійне регулювання й удосконалення спеціальностей, в результаті чого були скасовані вузькоспеціалізовані дисципліни і дублюючі спеціальності та додані дефіцитні прикладні спеціальності; у студентів-контрактників з'явилося право самостійного вибору місця працевлаштування. <p>Створено «Ф'ючерсний ринок для висококваліфікованих фахівців», в рамках якого «загальнокитайська мережа інформації з працевлаштування» формує банк даних, що містить інформацію, про те, яку роботу бажають мати випускники ЗВО. Виступаючи в якості посередника, «Ф'ючерсний ринок» представляє цю інформацію зацікавленим організаціям, сприяючи, тим самим, «зустрічі випускників з потенційними роботодавцями» і «взаємному вибору»</p>
Японія	<p>Введення для вдосконалення змісту навчання нових міждисциплінарних предметів, знання яких необхідно для управління бізнесом в умовах інформаційного суспільства.</p> <p>Залучення для роботи в університетах експертів - працівників великих фірм, а також вчених з НДІ різних компаній, що дозволяє готувати кваліфіковані кадри з високим інтелектуальним потенціалом. Таким чином здійснюється більш тісна ув'язка загального та спеціалізованого навчання протягом усього періоду перебування у ЗВО</p>

Як видно з табл. 3, адаптація та підвищення якості освіти повинні підкріплюватися партнерством між освітніми установами та компаніями з метою розвитку у студентів знань і умінь, необхідних для працевлаштування в

сучасних умовах. У багатьох країнах діє навчання на виробництві, зокрема стажування, які вважаються найефективнішою формою такого партнерства. Усі програми співробітництва ЗВО та бізнес-середовища націлені на те, що підприємства й організації розглядаються не тільки як роботодавці, а як основні генератори нових знань та інновацій.

Для порівняльного аналізу державної політики зарубіжних країн в сфері освіти щодо розвитку взаємозв'язків між ЗВО та підприємницькими структурами доцільно, як вважають спеціалісти [14], в якості критерія порівняння взяти глибину державного підходу до даної проблематики, яка оцінюється за такими ознаками:

- а) визнання або невизнання на державному рівні необхідності розвитку зв'язків вищої школи та бізнес-середовища;
- б) наявність або відсутність законодавчих актів і державних програм з розвитку зв'язків вищої школи та бізнес-середовища;
- в) наявність або відсутність спеціалізованих органів влади, координуючих взаємовідносини ЗВО і бізнес-структур;
- г) рівень реалізації практичних рішень в даних напрямках.

Порівняння політики зарубіжних країн в сфері формування партнерських взаємовідносин між ЗВО та бізнес-середовищем наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Порівняння державної політики зарубіжних країн щодо розвитку взаємозв'язків між ЗВО та бізнес-середовищем

Країна	Наявність ознак глибини державного підходу до проблеми, що розглядається	Основний напрямок державного сприяння взаємодії університетів та бізнесу	Висновок щодо глибини здійснюваного державою аналізу проблеми, що розглядається
Франція	а, б, в, г	Розвиток взаємозв'язків «ВНЗ-бізнес-структури»	Глибокий підхід
Німеччина	не має	Професіоналізація освіти	Відсутність глибокого підходу

Бельгія, Нідерланди, Іспанія, Італія	а, г	Адаптація професійної освіти до змін в економіці, технологіях, на ринку праці, зміцнення зв'язків з підприємствами й організаціями	Достатньо глибокий підхід
Мексика	а, б, в, г	Розвиток технічної освіти	Глибокий підхід
Китай	а, б, г	Розвиток багатoproфiльної підготовки спеціалістів	Глибокий підхід
Японія	а, г	Взаємозв'язок загального та спеціалізованого навчання	Достатньо глибокий підхід

Аналіз табл. 4 показує, що найбільш розвиненою і диверсифікованою системою державного сприяння взаємодії ЗВО та бізнес-середовища є система Франції. Але, незважаючи на те, що в Німеччині відсутній глибокий підхід держави до даної проблеми, це не впливає на ефективність взаємодії вищої освіти даної країни з підприємствами та організаціями, яка здійснюється незалежно від державних директив. Ефективність німецької системи освіти базується на добре розвиненій системі професійного навчання, що поєднує загальну освіту і навчання на підприємстві. У той же час, німецькі дослідники вважають, що ЗВО, шляхом зближення з потребами виробництва, ставлять під загрозу традиційну концепцію єдності дослідницької роботи і навчання. Вони вважають, що функціональний розподіл науково-орієнтованої підготовки в університетах і більш практичної професійної підготовки (хоча і заснованої на наукових і теоретичних знаннях) у вищих професійних школах має життєво важливе значення, однак ці відмінності можуть дати позитивний ефект лише в тому випадку, якщо наявні тенденції будуть регулюватися заходами адміністративного та організаційного характеру [14].

З усієї сукупності країн найбільш масштабна державна ініціатива в сфері співробітництва між ЗВО та бізнес-середовищем відзначається у Франції, Мексиці й Китаї. Дане положення можна пояснити тими факторами, що Франція є однією із найбільш розвинених країн сучасного світу, і цілком природно, що сучасні підходи до розвитку освіти й економіки знаходять відображення в її державній політиці; Мексика та Китай - одні із країн, що найбільш успішно розвиваються в останні двадцять років. В обох країнах йдуть процеси серйозних змін (в Китаї - фактично зміна економічної системи, в

Мексичі - розвиток ринкової економіки), що викликає необхідність адаптації вищої освіти і бізнес-середовища до нових економічних умов.

Всю сукупність конкретних методів взаємозв'язку вищої освіти і бізнес-середовища, які використовуються в зарубіжних країнах, як в межах приватних, та і в межах державних ініціатив, можна представити у вигляді табл. 5 [3,10,11,13].

Таблиця 5

Методи взаємоз'язку вищої освіти та бізнес-структур в зарубіжних країнах

Країна	Методи
США	<p>1. Постійний контакт університету з ринком праці з метою відстеження його вимог і змін, що відбуваються в економіці.</p> <p>2. Врахування вимог промисловості при розробці навчальних планів. Постійне оновлення знань і навичок фахівців внаслідок їх старіння.</p> <p>3. Оцінка успішності навчальних програм в підготовці випускників до подальшого життя. Періодичні дослідження професійної кар'єри випускників. Використання результатів для оцінки та коригування програм.</p> <p>4. Програми спільної підготовки фахівців вищими навчальними закладами та компаніями (взаємодія на етапі організації навчального процесу).</p> <p>Різні форми сприяння працевлаштуванню: надання гарантій працевлаштування своїм випускникам (відшкодування випускнику 2000 дол., якщо він є безробітним протягом 6 місяців з моменту закінчення ЗВО); допомога служб працевлаштування університетів</p>
Франція	<p>1. Постійне оновлення знань і навичок фахівців внаслідок їх старіння.</p> <p>2. Професіоналізація освіти; скорочення спеціальностей в рамках багатопрофільного навчання.</p> <p>3. Розвиток партнерських зв'язків ліцей - коледж - підприємство, що включають: організацію стажувань на підприємстві; внесок підприємств в модернізацію навчального обладнання; участь професіоналів в процесі навчання.</p> <p>4. Навчання на підприємстві як ключовий елемент професійної освіти (стажування).</p> <p>5. Участь професіоналів галузі в управлінні державними ліцеями.</p> <p>6. Впровадження структур інформації.</p> <p>7. Створення професійних консультативних комісій, що розробляють- зміст навчальних програм з різних спеціальностей. У комісії входять представники промисловості, освітніх установ, державних органів освіти, місцевих адміністрацій, працівників підприємств.</p> <p>8. Різні форми сприяння працевлаштуванню: пошук стажування ЗВО; розподіл; допомога служб працевлаштування університетів</p>

Італія	1. Врахування вимог промисловості при розробці навчальних планів.
Німеччина	1. Професіоналізація освіти; скорочення спеціальностей в рамках багатoproфільного навчання. 2. Програми спільної підготовки фахівців вищими навчальними закладами та компаніями (взаємодія на етапі організації навчального процесу)
Китай	1. Професіоналізація освіти; скорочення спеціальностей в рамках багатoproфільного навчання. 2. Різні форми сприяння працевлаштуванню: банки даних, що містять інформацію, яку роботу бажають після закінчення навчання студенти і аспіранти, і надають цю інформацію зацікавленим організаціям
Нідерланди	1. Навчання на підприємстві як ключовий елемент професійної освіти (стажування)
Бельгія	1. Навчання на підприємстві як ключовий елемент професійної освіти (стажування)
Мексика	1. Створення професійних консультативних комісій, що розробляють- зміст навчальних програм з різних спеціальностей. У комісії входять представники промисловості, освітніх установ, державних органів освіти, місцевих адміністрацій, працівників підприємств
Японія	1. Різні форми сприяння працевлаштуванню: надання «найтея» - неформальної гарантії працевлаштування з боку фірми; використання «бюлетенів працевлаштування компаній», які розсилають фірми, що займаються працевлаштуванням («вільне клопотання»); допомога випускників попередніх років, професорів; угода між ЗВО і приватними компаніями про терміни підписання формального акту про працевлаштування (будь-яка діяльність, пов'язана з пошуком роботи до цього часу, вважається неформальною); допомога служб працевлаштування університетів

Аналіз табл. 5 показує, що найбільш поширеними методами співпраці ЗВО та підприємств й організацій в зарубіжних країнах виступають:

- врахування вимог промисловості при розробці навчальних планів;
- постійне оновлення знань і навичок фахівців внаслідок їх старіння;
- професіоналізація освіти;
- скорочення спеціальностей в рамках багатoproфільного навчання;
- розвиток партнерських зв'язків ліцей - коледж - підприємство, що включають: організацію стажувань на підприємстві; внесок підприємств в модернізацію навчального обладнання; участь професіоналів в процесі навчання;
- програми спільної підготовки фахівців закладами вищої освіти та компаніями (взаємодія на етапі організації навчального процесу);

навчання на підприємстві як ключовий елемент професійної освіти (стажування);

різні форми сприяння працевлаштуванню, які вважаються найбільш розвиненим на сьогоднішній день, методом, що характеризується різноманіттям форм;

проведення спільних науково-технічних досліджень.

Особливо слід відзначити метод використання оцінки успішності навчальних програм в підготовці випускників до подальшого життя та періодичні дослідження професійної кар'єри випускників, як один із найбільш корисних для оцінки ефективності роботи ЗВО, а також для оцінювання ефективності програм взаємодії ЗВО і бізнесу.

Проведений аналіз показав, що така ефективна форма взаємодії вищої школи та бізнесу, як розвиток партнерських зв'язків між ними, використовується лише у Франції, а в формі спільної підготовки фахівців закладами вищої освіти та великими компаніями - в інших країнах Європи (поодинокі випадки). Серед всієї сукупності форм взаємодії вказана форма є однією із найбільш перспективних і тих, що реально відображають суть проблеми, тобто пряму взаємодію ЗВО і підприємницьких структур, а не непрямий їх взаємозв'язок через ринок праці, тим більше що, проблеми працевлаштування мають вторинний характер, оскільки дані проблеми виникають в період після закінчення навчання, в той час як проблема взаємодії ЗВО і роботодавців повинна вирішуватися ще на етапі навчання.

Аналіз проблематики колаборації ЗВО та бізнес-структур у світовій та вітчизняній практиці дозволив узагальнити її основні види та виділити наступні кластери форм взаємодії [25]: колаборація у сфері дослідження і розвитку, академічна мобільність, студентська мобільність, комерціалізація результатів, розробка навчального плану, реалізація проекту «безперервного навчання», підприємницькі ініціативи, управління.

В Україні, як показують дослідження провідних спеціалістів, найбільш ефективними моделями партнерства підприємницьких структур та університетів є наступні [1,2,4,5,7,9,15,16,21,22,26]:

програми стажування - підприємства беруть на стажування студентів старших курсів ЗВО і готують для себе (під свої вимоги) спеціалістів. Це вигідно підприємствам, оскільки перенавчання одного співробітника обходиться для них у розмірі до 5000\$, а за час стажування студенти набувають практичних навичок, проходять процес адаптації, знайомляться з корпоративною культурою тощо. Цей вид партнерства більше задовольняє потреби підприємств у висококваліфікованій робочій силі, ніж впливає на підвищення рівня практичної підготовки студентів ЗВО у цілому;

навчальні курси та лабораторії від підприємства - проблему низької якості підготовки фахівців можна частково вирішити за допомогою надання ЗВО новітнього устаткування і технологій у форматі навчальних центрів, лабораторій тощо, що розширює коло студентів, які зможуть набути знання та практичні навички за допомогою сучасного обладнання. Цей вид партнерства ЗВО і підприємств має достатньо високий позитивний вплив на національну систему освіти. Підприємства, які впроваджують такий вид партнерства, беруть також активну участь у навчальній діяльності: розробці навчальних програм, підготовці навчально-методичних посібників, створенні системи підвищення кваліфікації викладачів тощо;

програми студентських конкурсів від підприємства - проведення студентських конкурсів дає можливість виявити та підтримати найобдарованіших студентів, стимулювати їх зацікавленість науково-дослідною роботою у сфері обраної спеціальності або креативність і самостійність у вирішенні конкретних практичних ситуацій, з якими досить часто будуть стикатися фахівці в майбутньому. Студентські конкурси мають більш опосередкований вплив на якість підготовки фахівців у цілому, але вони все ж таки є невід'ємним і необхідним процесом освіти;

підвищення кваліфікації співробітників підприємства і викладачів - враховуючи загальносвітову тенденцію «освіта впродовж всього життя» внаслідок швидкого застарівання фахових навичок, підприємствам і ЗВО доцільно співпрацювати за даною моделлю для усунення наявного нині дисбалансу на ринку праці між попитом і пропозицією фахівців, коли знання та навички випускників не відповідають вимогам роботодавців;

створення наукових парків, технопарків та інноваційних центрів - розвиток наукових парків сприяє будівництву так званих «інкубаторів технологічного бізнесу» – будівель, для розміщення малих інноваційних фірм. Інкубатори надають перспективним підприємцям виробничі приміщення, забезпечують набором послуг, зв'язком з місцевим університетом або науковим центром, а також з фінансовими колами. Створення технопарків є ефективним механізмом відродження і виходу з кризових ситуацій, результатом їх діяльності є економічно благополучні регіони, нові робочі місця. Функції інноваційних центрів охоплюють різні стадії інноваційного процесу, особливо стимулювання переходу від експериментального виробництва до комерційного освоєння нової продукції. Для цього не завжди потрібно створення нових підприємств. Часто інноваційні центри надають дослідникам-підприємцям допомогу в продажу ліцензії на новий продукт вже чинним виробникам;

інші моделі взаємодії - екскурсії на підприємство, цільові внески на розвиток ВНЗ (ендаументи), видання підручників та іншої навчальної літератури, підтримка досліджень, підготовка дипломних робіт тощо.

Найбільш актуальною формою інтеграції держави та бізнесу в останній час є державно-приватне партнерство (ДПП). Широке трактування сутності ДПП дозволяє використовувати його функції й формувати конструктивну взаємодію влади і бізнесу не тільки в економіці, але й в інших сферах соціально-економічного життя, зокрема, в освіті й науці. Як правило, ДПП передбачає, що не держава підключається до проектів бізнесу, а, навпаки, держава запрошує бізнес взяти участь в реалізації суспільно значущих проектів.

Державно-приватне партнерство в сфері співпраці ЗВО та бізнес-структур виконує наступні функції:

- 1) задовольняє потреби суспільного сектора, використовуючи або запозичуючи ресурси приватного сектора;
- 2) підтримує державні повноваження і функції, при цьому надаючи послуги спільно із ЗВО;
- 3) складається з двох або більше сторін, які працюють заради досягнення спільних цілей.

В цьому аспекті актуальними є дослідження з даної проблематики, здійснювані в різних ракурсах. Одним із найбільш пріоритетних виступає комплекс досліджень про форми здійснення інтеграції вищої освіти, дослідницької діяльності та виробництва в сучасних зарубіжних університетах. Результати, отримані в подібних дослідженнях, можуть внести вагомий вклад в розробку національної концепції діяльності ЗВО.

У світовій практиці склалося безліч різноманітних моделей, форм, типів і конкретних варіантів реалізації партнерських відносин між державою і бізнесом. Узагальнення літературних джерел [5,7,8,12,15,19,20,29] з даного напрямку дозволило виділити наступні основні форми інтеграції вищої освіти та бізнес-середовища (табл. 6).

Таблиця 6

Основні форми взаємодії державного (ЗВО) та приватного (бізнес-структури) секторів у світовій практиці

Назва форми	Характеристика форми
Контракти	Виступають як адміністративний договір, що укладається між ЗВО та приватною фірмою на здійснення певних корисних видів діяльності. Найбільш поширеними в практиці ДПП вважаються контракти на надання освітніх послуг, на поставку продукції для потреб ЗВО, на надання технічної допомоги. В адміністративних контрактних відносинах права власності не передаються приватному партнеру, витрати і ризики повністю несе ЗВО. Інтерес приватного партнера полягає в тому, що за договором він отримує право на внесення коректив у підготовку необхідних йому фахівців
Оренда	Особливість орендних відносин між державними структурами (ЗВО) та приватним бізнесом полягає в тому, що відбувається, на визначених

	договором умовах, передача приватному партнеру державного майна у тимчасове користування і за певну плату. У разі договору лізингу лізингоодержувач завжди має право викупу державного майна
Концесія (концесійна угода)	Є специфічною формою відносин між державою і приватним партнером, яка отримує все більшого поширення. Її особливість полягає в тому, що держава (ЗВО) в рамках партнерських відносин, залишаючись повноправним власником майна, що є предметом концесійної угоди, уповноважує приватного партнера виконувати протягом певного терміну функції, що обумовлюються в угоді, і наділяє його з цією метою відповідними правомочностями, необхідними для забезпечення нормального функціонування об'єкта концесії. За користування державною власністю концесіонер вносить плату на умовах, обумовлених в концесійному угоді. Концесії як найважливіша форма партнерства держави і приватного бізнесу отримали найбільш широке поширення в інфраструктурних галузях, де особливо гостро необхідні приплив приватних інвестицій і висококваліфіковане управління
Спільні підприємства	Є поширеною формою партнерства держави і приватного бізнесу. Залежно від структури і характеру спільного капіталу різновидами цієї форми можуть бути або акціонерні товариства, або спільні підприємства на пайову участь сторін. Суттєвою особливістю спільних підприємств будь-якого типу є те, що держава постійно бере участь в поточній виробничій, адміністративно-господарській та інвестиційній діяльності. Самостійність і свобода в прийнятті рішень приватним партнером тут набагато вужче, ніж, наприклад, в концесії

ДПП в освіті – це система довгострокових відносин між державою (суб'єктами, що її представляють – ЗВО) та суб'єктами приватного сектора економіки (підприємницькими структурами) по реалізації проектів в сфері вищої освіти на підставі об'єднання ресурсів та розподілу доходів або немайнових вигод, витрат та ризиків. Реалізація форм взаємодії ЗВО та бізнес-середовища відбувається у межах двох типів механізмів ДПП [19]:

механізми контрактної форми, при яких відносини між сторонами не потребують утворення юридичної особи й оформлюються шляхом укладання угод про співробітництво або інших договорів у відповідності з діючим законодавством;

механізми інституційної форми, при яких відносини між сторонами потребують утворення нової юридичної особи або іншої інституційної конструкції.

Державно-приватне партнерство в сфері освіти дозволяє уникнути, з одного боку, недоліків прямого регулювання державою освітнього процесу, а з

іншого – урахувати сучасні потреби ринку праці та роботодавців. Основний аргумент на підтримку ДПП полягає в тому, що і освітянський (державний) сектор і сектор економіки (приватний) мають свої власні унікальні характеристики і переваги, при об'єднанні яких створюється можливість більш ефективно діяти і досягати кращих результатів в освітній сфері, де необхідні перманентні зміни у підготовці сучасних фахівців, необхідних бізнес-середовищу.

Економічна сутність державно-приватного партнерства в сфері освітніх послуг виявляється в його втіленні як інституту забезпечення взаємовигідної співпраці держави, бізнесу та суспільного сектору в галузі відтворення людського капіталу з метою забезпечення узгодженого і збалансованого розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг.

Принципи, на яких базується ДПП в зарубіжних країнах, розроблені Комітетом з наукової та технологічної політики організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Порівняльна характеристика даних принципів з принципами, виділеними в Законі України «Про державно-приватне партнерство» [6], наведені в табл. 7.

Таблиця 7

Порівняння принципів державно-приватного партнерства

Джерело	Принципи
Комітет з наукової і технологічної політики організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)	учасниками партнерства є як державні, так і приватні організації; взаємовідносини сторін носять партнерський, рівноправний характер; відносини сторін партнерства зафіксовані в офіційних документах (контрактах, договорах); партнери мають спільні цілі, для досягнення яких вони об'єднують свої вклади; отримання та використання спільних результатів засноване на розподілі між партнерами відповідних витрат і ризиків
Закон України «Про державно-приватне партнерство»	рівність перед законом державних та приватних партнерів; заборона будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів; узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди; забезпечення вищої ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера; незмінність протягом усього строку дії договору, укладеного в

	<p>рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності;</p> <p>визнання державними та приватними партнерами прав і обов'язків, передбачених законодавством України та визначених умовами договору, укладеного у рамках державно-приватного партнерства;</p> <p>справедливий розподіл між державним та приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства;</p> <p>визначення приватного партнера на конкурсних засадах, крім випадків, встановлених законом</p>
--	---

Метою впровадження механізмів державно-приватного партнерства в сферу освіти є підвищення інтелектуального, технологічного потенціалу вищої професійної освіти і науки як умови забезпечення стійкого економічного зростання і модернізації економіки країни.

Отже, модель партнерства ЗВО і бізнес-середовища в Україні має включати певні напрями (рис. 1) [25].

Рис. 1. Основні напрями взаємодії ЗВО і бізнес-середовища в Україні в межах ДПП

Як показують соціологічні опитування російських підприємців, 90% реципієнтів вказують в якості головної причини, що спонукає їх підприємства співпрацювати із ЗВО – це те, що ЗВО займаються підготовкою необхідних для них фахівців і лише 5% вказують, що мотивом співпраці є високий рівень підготовки випускників ЗВО та 5% – участь фахівців їх підприємства в спільній розробці з викладачами ЗВО учбових програм [23].

Подібна ситуація спостерігається й в Україні - фактично, взаємодія носить односторонній характер. Освітня установа поставляє, без будь-яких спеціальних зусиль з боку самих підприємств, необхідні їм кадри. Деякі підприємства включаються до розробки та експертизи нових освітніх програм, які готуються викладачами університету. При цьому спостерігається недостатній зворотній зв'язок щодо залучення науковців ЗВО для розробки і впровадження нових технологій, машин і механізмів.

В створенні державно-приватного партнерства в сфері освіти існує ряд проблем, які продовжують обмежувати можливості для проектування договорів партнерства, а також виступають в якості стримуючого фактору для включення більшої кількості стимулів для інвестування приватного сектора в освіту. Основні проблеми наведені в табл. 8.

Таблиця 8

Основні проблеми, що виникають при реалізації ДПП в сфері вищої освіти

Сфера ДПП	Проблеми
Фінансово-економічна	<p>відсутність мотивації до участі в партнерстві для представників приватного бізнесу (особливо в частині оподаткування);</p> <p>високий ступінь ризику для держави при реалізації ДПП-проектів в сфері вищої професійної освіти;</p> <p>орієнтація на витрати при прийнятті рішень, а не на економічну ефективність;</p> <p>дефіцит державного фінансування, а також ресурсів приватного сектора, в тому числі дефіцит інвестиційних ресурсів для модернізації інфраструктури ЗВО і всього освітнього процесу;</p> <p>перевага «коротких» інвестицій, низька інвестиційна привабливість проектів;</p> <p>невідповідність результатів, отриманих в рамках сфери вищої професійної освіти, потребам ринку праці та економіки в цілому</p>

Адміністративно-організаційна	недостатній розвиток системи управління ризиками в галузі ДПП; вплив фактору корупції на прийняття рішень; недостатній розвиток системи врегулювання конфліктів; відсутність єдиної системи управління науково-інноваційною діяльністю (незважаючи на активну участь ЗВО у науково-дослідній діяльності, лише невеликий обсяг досліджень комерціалізується надалі)
Нормативно-правова	недостатнє законодавче регулювання застосування ДПП, в тому числі недосконалість інструментів управління інвестиціями і наявність законодавчих протиріч при реалізації механізмів державно-приватного партнерства

Оцінюючи існуючу систему взаємодії підприємств із ЗВО, експерти поділяються на дві групи: ті, хто задоволені існуючою системою взаємодії і оцінюють її як досить ефективну (41%), і ті, хто вважає, що ця система може бути продуктивнішою, якщо займатися її удосконаленням (47%) [23].

Основні причини щодо зниження ефективності співпраці полягають у:

скороченні програм співпраці із ЗВО у зв'язку із кризою;

високому рівні складності і відповідальності роботи на підприємстві, що не дозволяє брати практикантів (випускників);

не відповідності навчальних програм ЗВО технічним потребам підприємства;

зниженні якості підготовки молодих фахівців;

ускладненні визначення рівня кваліфікації випускника у зв'язку із введенням дворівневої системи освіти;

небажанні випускників йти на підприємства у зв'язку із низьким рівнем зарплати.

Вказані проблеми не можуть бути вирішені тільки зусиллями ЗВО. Отже, державі, бізнесу і співтовариству ЗВО необхідно чітко визначити, хто є тим суб'єктом, який реально зацікавлений в підготовці висококваліфікованих фахівців, готових активно включитися в постійну модернізацію виробництва. Оскільки держава заявляє про те, що намагається здійснити найближчими роками кардинальну модернізацію вітчизняного виробництва, то важливим завданням стає створення таких стимулів для вітчизняного бізнесу, які стануть

спонукати його в обов'язковому порядку брати участь в розробці і впровадженні інновацій в технологіях і технічних системах [23].

В цьому випадку бізнес стає зацікавленим в залученні науковців ЗВО до створення новітніх технологій і технічних пристроїв. Викладачі, займаючись дослідницькою, конструкторською діяльністю, стануть включати студентів у виробництво інноваційного продукту. У результаті, в процесі навчання у ЗВО майбутній фахівець отримає не лише знання про те, що застосовується на підприємствах регіону, країни, світу, але і отримує навички раціоналізаторської, винахідницької роботи. Отже, випускники ЗВО стають тим соціальним капіталом, який робить їх затребуваними на сучасному ринку праці.

Реалізація вказаних пропозицій щодо підвищення ефективності співпраці ЗВО та ринку праці безсумнівно сприятиме підвищенню ефективності партнерських відносин між системою вищої освіти і бізнес-структурами.

Висновки. Отже, в епоху глобалізації та формування економіки знань посилення інтеграції та розвиток форм і методів взаємодії між ринком освітніх послуг та ринком праці є найважливішим фактором соціально-економічного розвитку. Проведений аналіз показав, що для розвитку оптимальних форм партнерства між ЗВО та бізнес-середовищем потрібно поживавити процес комунікації бізнес-структур і ЗВО, створивши різноманітні платформи (форуми, зустрічі тощо) та поширити найкращі приклади взаємодії бізнесу і ЗВО, зокрема й закордонного.

Крім того, слід візмітити, що на етапі формування партнерських відносин між ЗВО та бізнес-структурами, в зв'язку із недостатнім застосуванням на практиці основних положень управління ризиками, багато проектів, що реалізуються на умовах такого партнерства, є не повністю завершеними. У зв'язку з цим, виникає необхідність розробки підходів до управління ризиками партнерства, яка обумовлена тим, що в основі взаємодії лежить ефективний розподіл ризиків і прибутку між партнерами. Даний аспект проблеми може бути тематикою подальших досліджень в сфері формування взаємовигідних партнерських відносин між університетами та бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Баглюк Ю. Б. Взаємодія суспільства, освіти та бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/alegre380/ss-27877469>.
2. Балусєва Т.В. Взаимодействие вуза с работодателями как фактор успешного трудоустройства выпускников // Международный электронный журнал. Устойчивое развитие: наука и практика. – 2014. – № 1. – С. 3–10.
3. Дуна Н. Г., Кухар Е. І. Фінансові фактори розвитку сфери освіти в Німеччині // Бізнес Інформ. – 2017. – №10. – С. 56–60.
4. Даньків Й.Я. Співпраця університетів і підприємств на сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин України / Й.Я. Даньків, М.С. Попович, Ю.Я. Волошина // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2013. – № 4. – С. 81–84.
5. Ефимова Л.И. Некоторые модели государственно-частных партнерств: тенденции и зарубежный опыт [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.eatc.ru/rus/doc.id_71.book_1.php.
6. Закон України «Про державно-приватне партнерство» №2404-VI від 01 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
7. Захарін С. В. Економічний механізм інституційної взаємодії науки, освіти, бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.readera.org/article/ekonomichnyi-mekhanizm-instyututsiynoye-10112327.html>.
8. Захаров Н.Н., Черданцев В.П., Тронина М.В. Государственно-частное партнерство в сфере образования – социально-экономический аспект // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 6-2. – С. 340-343.
9. Зінченко А., Саприкіна М., Янковська О., Вінніков О. Якісна вища освіта: роль партнерств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/04/Research_Forum_Business-and-Universities.pdf.
10. Инновационный процесс - связующее звено между наукой и бизнесом // Информационно-аналитический портал AVA-MD // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ava.md/034-kommentarii/04317-innovacionnii--process---svyazuqshee-zveno-mezhdu-naukoi-i-biznesom.html>.

11. Интегрирована система «вища школа-бізнес-структура»: методологія та концептуальні засади побудови: Монографія / Під ред. Пономаренка В. С., Раєвнєвої О. В. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2011. – 160 с.
12. Исправникова Н.Р. Частно-государственное партнерство в России: пути становления // Экономические науки современной России. - 2011. - №9. - С.212.
13. Капусткина Е.В. Практики взаимодействия науки, бизнеса и высшей школы в современном российском обществе [Электронный ресурс]. – Режим доступа : / http://uiis.com.ua/conf_71/.
14. Кельчевская Н.Р., Срогович М.И. Разработка механизма взаимосвязи вуза и предприятия – объективная необходимость XXI века [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/30803/1/5-321-00240-1_2002.pdf
15. Кондрашова О. В. Формування моделі взаємодії освіти, держави та бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_15_3.pdf.
16. Костылева С. Ю. Партнерство бизнеса и государства: роль системы высшего образования в инновационном развитии страны [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/237/>.
17. Лебедева Л. В., Митрофанова А. С. Проблемы комерціалізації системи вищої освіти в Україні за умов формування постіндустріального ладу // Бізнес Інформ. – 2017. – №2. – С. 65–71.
18. Маркарьянц С. Япония: государственная политика в области образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vasilieva.narod.ru/15_2_98.htm
19. Миркин Я.М., Жукова Т.В., Бахтараева К.Б. Частно-государственное партнерство в образовании: карта возможностей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.mirkin.ru/_docs/_partnerfin/chgpmirkin.pdf.
20. Олейникова О.Н Социальное партнерство в сфере профессионального образования в странах Европейского Союза // Высшее образование в России. – 2009. – № 6. – С. 111–120.
21. Поправка И. Сотрудничество бизнеса с вузами: возможности для обеих сторон // Управление персоналом – Украина. – 2014. – № 2. – С. 28–29.
22. Соціальне партнерство науки і бізнесу: форми взаємодії, проблеми і

рекомендації щодо їх вирішення / С. В. Безвух, А. Ю. Стопчак // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 3. - С. 7-14.

23. Старкова Г. П. Инфраструктура и механизмы функционирования научно-производственной сферы инновационного ВУЗа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/06/21/1212534372/2008-2-4.pdf> // Университетское управление: практика и анализ. - 2008. - № 2. - С. 88-95.

24. Ткач Г.Ф., Филиппов В.М., Чистохвалов В.Н. Тенденции развития и реформы образования в мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://web-local.rudn.ru/web-local/uem/iop_pdf/247-Тkach.pdf

25. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cost.ua/news/421-college-business-cooperation>.

26. Чернюк В. Наукові парки в Україні – стан та проблеми діяльності // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. - №1. - С. 68-75.

27. Gryshchenko I. M. Innovative approaches to facilitate the interaction between research, knowledge-intensive business and higher education as a factor of enhancing the education quality // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1 (9). ч. 2. – С. 48-53.

28. Demchenko O. P. The state regulation mechanism of cooperation between higher educational institutions and business // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1(9). ч. 1. – С. 210-217.

29. Zakharchenko N. V., Kuznietsov E. A. The Formation of the National Innovation System as the Basis of Innovative-Investment Development in Ukraine // Business Inform. – 2017. – №10. – С. 139–143.

30. Martynenko M. Development of organisational knowledge system in the structure of vocational education / M. Martynenko & O. Menshykov // Економічний часопис-XXI. – 2017. – № 5-6. – С. 66-70.